

Duurzaam Beleggen

Beleidsdocument

Versie: 1.0
Naam: Beleidsdocument Duurzaam Beleggen
Aanpassing: Update
Datum: 21 mei 2026

Versiebeheer

Versie	Datum	Wie	Omschrijving aanpassing
1.0	21-5-2026	Eric Huizing	Jaarlijkse update

Geldigheidsduur

Dit document wordt vastgesteld door het Bestuur van Ahold Delhaize Pensioen.

Het document wordt jaarlijks herzien en opnieuw vastgesteld. Als daar aanleiding toe is, wordt het document eerder herzien en vastgesteld.

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Ambitie	5
<i>Wettelijke eisen, Eumedion en internationale normen</i>	8
Implementatie	11
<i>ESG-integratie</i>	12
<i>Voorbeeld ESG-integratie: CO2-reductie</i>	12
<i>Uitsluiten</i>	13
<i>Engagement</i>	16
<i>Stemmen</i>	23
<i>Impactbeleggen</i>	33
<i>Toetsing van de vermogensbeheerders</i>	34
Overige elementen	36
<i>Class actions</i>	36
<i>Fiscaal beleid</i>	36
<i>Due diligence proces</i>	37

Inleiding

In dit document wordt een compleet beeld van het duurzaam beleggen bij Ahold Delhaize Pensioen gegeven; alle aspecten van duurzaam beleggen komen daarbij aan de orde.

Eerst wordt onze ambitie op het gebied van duurzaam beleggen behandeld. Hierbij komen ook de overtuigingen op de voor ons belangrijke thema's klimaat en voeding aan de orde. Hierbij gaan we ook in op de doelen die we onszelf hebben gesteld.

Daarna wordt beschreven op welke manier duurzaam beleggen bij ons is ingericht. De uitvoering van het duurzaam beleggingsbeleid is ingericht op een aantal instrumenten: ESG-integratie, stemmen, engagement, uitsluiten en impact beleggen. Per instrument wordt het beleid beschreven en toegelicht hoe de implementatie en verantwoording verloopt.

Ambitie

Ambitie, overtuigingen en doelstellingen

Als pensioenfondsen hebben wij beleggingsopvattingen en de eerste luidt:

“Ahold Delhaize Pensioen heeft een maatschappelijke verantwoordelijkheid en heeft de overtuiging dat duurzaam beleggen bijdraagt aan duurzame lange termijn waarde creatie.

Wij streven ernaar de normen en waarden van de deelnemers en de werkgever te integreren in de beleggingsportefeuille en geloven dat het van toegevoegde waarde is om duurzaam te beleggen. Op de lange termijn zal dit zorgen voor een duurzaam pensioen: een gezond rendement in een leefbare en gezonde wereld. Wij streven naar een evenwicht tussen risico, rendement en duurzaamheid en wij verwachten van onze dienstverleners dat zij bijdragen aan de uitvoering van het beleid ten aanzien van duurzaam beleggen.”

We zijn ondertekenaar van de UN Principles for Responsible Investment (PRI). Deze principes zijn opgesteld door de Verenigde Naties. In deze PRI is een set van 6 richtlijnen opgesteld voor verantwoord beleggen. Door het ondertekenen van deze richtlijnen committeren wij ons aan het implementeren en voortdurend door ontwikkelen van duurzaam beleggen. De principes zijn dat ons pensioenfonds:

- ESG-factoren implementeert in de beleggingsanalyse en het besluitvormingsproces.
- zich opstelt als betrokken aandeelhoudereigenaar en neemt ESG-factoren mee in het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen en in dialoog met ondernemingen.
- ondernemingen vraagt waarin het pensioenfonds belegt om transparant te zijn over ESG-factoren.
- aanvaarding en implementatie van de principes stimuleert binnen de beleggingsindustrie.
- samenwerkt om de principes effectiever te implementeren.
- rapporteert over de vooruitgang in het implementeren van de principes.

Ambitie

De wensen van de deelnemers en werkgever en onze investment beliefs zijn verwerkt in onze duurzaam beleggingsambitie: “Voor ons doel “Samen zorgen voor je gezonde financiële toekomst” beleggen wij duurzaam.

Duurzaam beleggen leidt tot een goed rendement in een leefbare en gezonde wereld. Wij geloven dat duurzaam beleggen bijdraagt aan onze financiële doelstellingen. En daarom zijn we ervan overtuigd dat bedrijven en organisaties die verantwoord met hun werknemers en hun omgeving omgaan, en een goed bedrijfsbestuur hebben, financieel beter presteren op lange termijn.

Wij integreren duurzaamheid in ons gehele beleggingsproces en houden rekening met de wensen van onze deelnemers en de werkgever.”

Voeding en klimaat zijn de focusthema's

Wij richten ons op een tweetal thema's die dicht bij zijn deelnemers en Ahold Delhaize staan: voeding en klimaat. Wij willen bijdragen aan oplossingen voor specifieke maatschappelijke vraagstukken. Deze thematische aandachtsgebieden zijn na gesprekken met deelnemers en het bestuur geprioriteerd en geselecteerd als kernthema's voor ons pensioenfonds.

Deze thema's zijn gekoppeld aan onderliggende Sustainable Development Goals (SDG's). Voor klimaat is dat SDG13 (Klimaatactie). Voor voeding zijn dat SDG3 (Goede gezondheid en welzijn) en SDG12 (Verantwoorde consumptie en productie).

De SDG's zijn zeventien doelen om van de wereld een betere plek te maken in 2030. De SDG's zijn afgesproken door de landen die zijn aangesloten bij de Verenigde Naties (VN), waaronder Nederland.

Klimaat- en voedingsovertuigingen

Op het punt van klimaat en voeding zijn overtuigingen en doelstellingen van toepassing. Onze algemene overtuigingen zijn:

- Wij hebben de overtuiging dat er veel ontwikkelingen plaatsvinden op het gebied van klimaat en voeding en dat dit de mogelijkheden biedt voor Ahold Delhaize Pensioen om hieraan bij te dragen. Wij geloven dat de ambities op het gebied van klimaat en voeding zich in de toekomst steeds meer zullen vertalen naar beleggingsmogelijkheden en concrete doelen. Wij willen een bijdrage leveren aan het actief stimuleren van deze ontwikkelingen.
- Wij geloven in de samenwerking tussen Ahold Delhaize Pensioen en Ahold Delhaize/Albert Heijn op het gebied van duurzaamheid. Ahold Delhaize en Albert Heijn hebben vergelijkbare belangen met ons pensioenfonds op het gebied van duurzaamheid en in het bijzonder klimaat en voeding. Wij geloven in de mogelijkheid dat ons pensioenfonds en Ahold Delhaize/Albert Heijn vanuit de verschillende rollen de realisatie van elkaars ambitie kunnen versterken.

Onze klimaatovertuigingen zijn:

- Wij zijn ervan overtuigd dat klimaatverandering een materieel risico is en beschouwen klimaatverandering als een risico voor de beleggingsportefeuille. Wij geloven dat het essentieel is, de uitstoot van broeikasgassen terug te dringen en dat dit bijdraagt aan de lange termijn doelen van het pensioenfonds, de deelnemers en werkgever.
- We sluiten aan bij de doelen van het Akkoord van Parijs ten aanzien van de reductie van onze CO₂-voetafdruk.
- Wij zijn ervan overtuigd dat het effect van 'stranded assets' niet op korte termijn zal plaatsvinden maar op langere termijn wel plaats kan vinden.

Onze voedingsovertuiging is:

- Wij zijn ervan overtuigd dat het recht op voldoende en gezonde voeding in een gezonde leefomgeving zoveel mogelijk beschermd moet worden. Wij kunnen als belegger invloed uitoefenen op een duurzame landbouw- en voedingssector die op een verantwoorde wijze voeding produceert of kan produceren.

Doelstellingen

Onze doelstellingen zijn:

- Do no harm: onze gehele beleggingsportefeuille voldoet aan internationale en maatschappelijke normen.

Voor ons duurzaam beleggingsbeleid hanteren wij de principes van het Global Compact van de Verenigde Naties als uitgangspunt alsook de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights.

Wij eisen van onze fiduciair manager en vermogensbeheerders en van de ondernemingen waarin wij beleggen dat zij volgens deze internationale standaarden handelen. Wij stellen ook eisen aan landen wat betreft duurzaamheidsprestaties. Het gaat daarbij om de bescherming van mensenrechten, arbeidsrechten en corruptiebestrijding. Wij gebruiken een aantal instrumenten: ESG-integratie, het aangaan van een dialoog met ondernemingen, stemmen op aandeelhoudersvergaderingen, het uitsluiten van ondernemingen of landen en impactbeleggen.

- Onze doelstelling is een reductie van 50% van de CO₂-voetafdruk van onze beleggingsportefeuille in 2030 ten opzichte van de benchmark eind 2021 en CO₂-neutraal in 2050. Wij volgen hierbij het reductieschema volgens de Climate Transition Benchmark.

Wij kiezen voor een CO₂-reductie aanpak van de portefeuille ten opzichte van een vast referentiepunt, namelijk de CO₂-uitstoot van de benchmark per ultimo 2021.

De eerste stap was een CO2-reductie van de liquide portefeuille van 30% ten opzichte van de benchmark per ultimo 2021. We streven ernaar om jaarlijks de CO2-uitstoot van de portefeuille zodanig te reduceren, dat in 2030 een reductie van 50% is gerealiseerd.

- Do good: impactbeleggen om het verschil te maken.

Ons duurzaam beleggingsbeleid richt zich ook op het maken van verschil in de reële economie. Wij doen dit via impactbeleggen. Hiermee streven we naast een financieel rendement, maatschappelijk rendement na om zo direct bij te dragen aan een beter milieu of een betere maatschappij; dus minder klimaatschade en meer gezonde voeding. Met 5% van de portefeuille richten wij ons op de thema's klimaat en voeding. Daarbij geven wij periodiek inzicht in de realisatie van deze doelstellingen en blijven de ontwikkelingen op het gebied van voeding en klimaat volgen.

Naast impactbeleggen hoort bij 'do good' ook thematische engagement en stemmen die gericht is op verdere verbetering en verduurzaming van bedrijven. Deze verandering heeft impact op de reële economie en de maatschappij.

Wettelijke eisen, Eumedion en internationale normen

Wettelijke eisen

Wij houden bij het formuleren en implementeren van het duurzaam beleggingsbeleid rekening met de wettelijke eisen, de Code Pensioenfondsen, de Nederlandse corporate governance code, de Institutions for Occupational Retirement Provision Directive en Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR). De SFDR beoogt de informatieverstrekking aan eindbeleggers, over de effecten op duurzaamheid door het beleggingsbeleid en de beleggingsbeslissingen door financiële marktpartijen, te verbeteren.

De SFDR is ook van toepassing op de Nederlandse pensioenfondsen en stelt informatieverstrekkingregels vast over:

- het in aanmerking nemen van ongunstige effecten op duurzaamheid in het beleggingsbeleid;
- de integratie van duurzaamheidsrisico's,
- de gedragslijnen over duurzaamheidsrisico's,
- het beloningsbeleid met betrekking tot de integratie van duurzaamheidsrisico's.

We moeten daarnaast transparant zijn over de manier waarop we invulling geven aan duurzame doelstellingen, zowel precontractueel als op periodieke basis.

Eumedion

Wij zijn aangesloten bij Eumedion, die de belangen van institutionele beleggers behartigt op het terrein van corporate governance en duurzaamheid. De Nederlandse corporate governance code bevat principes die institutionele beleggers kunnen aanzetten tot de bevordering van duurzame lange termijn waarde creatie van de Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen.

Bovendien bieden de principes de mogelijkheid aan pensioenfondsen, verzekeraars en vermogensbeheerders om verantwoording af te leggen aan hun deelnemers en cliënten over de wijze waarop zij als betrokken en duurzaam belegger invulling geven aan hun aandeelhoudersrechten. Wij geven invulling aan bovenstaande punten door het ontwikkelen en implementeren van een duidelijk stem- en engagementbeleid en publicatie van de resultaten in ons jaarverslag en op de website.

Internationale normen

Om invulling te geven aan duurzaam beleggen maken wij gebruik van internationale en breed geaccepteerde normenkaders. Deze kaders worden gebruikt bij de beoordeling van de ondernemingen en landen, waarin ons pensioenfonds belegt. De onderstaande kaders vormen de basis voor ons duurzaam beleggingsbeleid:

- **UN Global Compact**
Dit is een wereldwijd initiatief van de Verenigde Naties voor maatschappelijk verantwoord ondernemen, om bedrijven aan te moedigen om duurzame en verantwoorde bedrijfsactiviteiten te verrichten en bij te dragen aan de SDG's.
- **OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen**
Dit zijn internationale aanbevelingen van overheden aan multinationale ondernemingen over maatschappelijk verantwoord ondernemen.
- **UN Guiding Principles on Business and Human Rights**
Dit zijn wereldwijde standaarden die bedrijven verplichten mensenrechten te respecteren en negatieve gevolgen van activiteiten te voorkomen of te herstellen.
- **Principles for Responsible Investing (PRI)**
Dit is een internationaal netwerk van beleggers, ondersteund door de Verenigde Naties, dat zich inzet om milieu, maatschappelijke en governance vraagstukken op te nemen in hun beleggingsbeslissingen.
- **Sustainable Development Goals (SDG's)**
Dit zijn 17 wereldwijd vastgestelde doelen van de Verenigde Naties om van de wereld een betere, eerlijke en duurzame plek te maken in 2030.
- **Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) en de Taxonomieverordening**

Dit is een Europese verordening die transparantie over duurzaamheid in de financiële sector afdwingt.

Middelen en rapportages

Middelen

Onze middelen zijn:

- We zetten onze rol als betrokken aandeelhouder in door met ondernemingen in de beleggingsportefeuille op de thema's klimaatverandering, voeding & biodiversiteit in gesprek te gaan en te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen, ter verbetering van de kwaliteit van onze beleggingsportefeuille op deze punten.
- We richten ons op de mogelijkheden binnen de bestaande beleggingscategorieën om de energie- en voedingstransitie te stimuleren voor een leefbare wereld.
- We houden rekening met de risico's van het beleggen in bedrijven die opereren in de voedingsketen en nemen deze mee in ons beleggings- en risicomanagementproces.

Rapportages

We rapporteren over de door Europese wetgeving (SFDR en Taxonomie) vastgestelde duurzaamheidsfactoren van onze portefeuille, die gaan over milieu- en sociale thema's.

We volgen nauwgezet de resultaten in de portefeuille van de beursgenoteerde bedrijven op de punten:

- **ESG-rating**
Per bedrijfstak meten wij hoe ondernemingen hun ESG-risico's en kansen beheren. Het gaat daarbij in hoeverre deze ondernemingen financieel geraakt kunnen worden door ESG-risico's.
- **CO2-uitstoot**
Wij monitoren onze portefeuille aan de hand van de CO2-uitstoot van de ondernemingen.
- **Transitierisico's**
Wij vinden het belangrijk dat bedrijven maatregelen treffen om de uitstoot te reduceren. Bedrijven die dat niet doen lopen risico's als de energietransitie verder doorzet. Daarom monitoren wij deze risico's. Wij doen dat aan de hand van de Low Carbon Transition Score. Deze score geeft een beoordeling van de transitierisico's die een bedrijf loopt.
- **Implied Temperature Rise (ITR)**
Wij zien de ITR een waardevol cijfer, omdat het verder kijkt dan alleen een historisch emissie-niveau (zoals CO₂-uitstoot) en zich richt op de toekomst. MSCI heeft de ITR-methodologie ontwikkeld. De ITR wordt uitgedrukt in graden Celsius en geeft hoe een bedrijf of een beleggingsportefeuille zich verhoudt tot de doelstellingen van het akkoord van Parijs om de opwarming van de aarde "ruim onder" 2 °C, bij voorkeur 1,5 °C, te houden.

Implementatie

De uitvoering van het duurzaam beleggingsbeleid is ingericht op de volgende instrumenten

1) ESG-integratie, waaronder CO₂-reductie, 2) uitsluiten, 3) stemmen, 4) normatief en thematisch engagement en 5) impact beleggen. Wij hebben afspraken gemaakt met de fiduciair manager om het duurzaam beleggingsbeleid efficiënt, transparant en binnen de randvoorwaarden uit te voeren. Onderstaande tabel is een samenvatting van de instrumenten die wij als pensioenfonds gebruiken:

Onderstaande tabel is een samenvatting van de instrumenten die wij als pensioenfonds gebruiken:

	ESG-integratie	Uitsluiten	Normatief Engagement	Thematisch Engagement	Stemmen	Impact-beleggen
Doel	Do no harm (evt. Do good)	Do no harm	Do no harm	Do good	Do no harm & Do good	Do good
	Risico/rendement	Normatief en wettelijk	Invloed aanwenden voor noodzakelijke verandering Escalatie: bij geen of onvoldoende resultaat volgt uitsluiting	Invloed aanwenden voor positieve verandering	Invloed aanwenden voor positieve verandering	Impact
Beleid	Klimaatdoelstelling: 50% CO ₂ -reductie in 2030 en 100% CO ₂ -reductie in 2050.	Controversiële wapens, Tabak, Steenkolen, teerzanden, arctisch/schalieolie & -gas, Structurele norm-schenders, Hoogrisicoland en SFDR goed bestuur	Normatieve engagements	Thematische engagements, Dutch Engagement Network, Collectieve engagement initiatieven	Stembeleid	Beleggingen in klimaat- & voedseloplossingen en obligaties met een ESG-label
Bereik	Aandelen & bedrijfsobligaties	Aandelen, bedrijfs- & staatsobligaties	Aandelen & bedrijfsobligaties	Aandelen & bedrijfsobligaties	Aandelen	Bedrijfs- en staatsobligaties Private markten

De beleggingen worden bij de aankoop en zolang ons pensioenfonds de beleggingen bezit, gescreend op ESG-factoren. De screening op ESG-factoren is één van de eerste stappen van het proces wat 'due diligence' genoemd wordt. De due diligence wordt uitgevoerd op de geselecteerde vermogensbeheerders door onze fiduciair manager, waarbij bedrijven en landen worden gescreend en gemonitord (waar nodig via een externe dienstverlener) op ESG-factoren die financieel materieel zijn en/of die ernstige negatieve impact voor de maatschappij of milieu veroorzaken. In het geval het bedrijf of een land een ernstige negatieve impact heeft en er is geen reële kans op verbetering, wordt besloten hier niet in te beleggen of te verkopen. Per instrument wordt nader toegelicht hoe de implementatie en verantwoording verloopt.

ESG-integratie

Introductie

Met ESG-integratie voldoen wij aan het eerste principe van de Principles for Responsible Investments (PRI). ESG-integratie is de verzamelnaam voor de verschillende manieren waarop ESG-factoren in investeringsbeslissingen worden meegenomen. Wij onderscheiden hierbij drie fases:

- a) ESG-factoren worden meegenomen bij het bepalen van het beleggingsuniversum en de benchmarks.
- b) ESG-factoren worden meegenomen bij de selectie en monitoring van externe vermogensbeheerders en het vaststellen van de mandaatrichtlijnen.
- c) Wij nemen ESG-factoren mee in de beleggingsbeslissingen.

Wij houden in ons beleggingsbeleid rekening met milieu en klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen. Wij rapporteren hoe ESG-factoren worden geïntegreerd in beleggingsbeslissingen.

Implementatie

Wij selecteren een fiduciair manager die ESG-factoren integraal meeneemt bij beleggingsbeslissingen en opereert volgens ons duurzaam beleggingsbeleid. Zo zal bij de selectie van de vermogensbeheerders de fiduciair manager nagaan hoe de vermogensbeheerders ESG-factoren screenen, integreren in beleggingsbeslissingen en de ontwikkelingen op het gebied van ESG-factoren monitoren. Dit betekent dat de fiduciair manager en de vermogensbeheerders, in onze opdracht, tijdens het beleggingsproces op structurele en systematische wijze onderzoeken welke ESG-factoren het beleggingsrendement beïnvloeden en welke beleggingen voldoen aan ons beleggingsbeleid.

Verantwoording

Jaarlijks levert de fiduciair manager informatie aan over ESG-integratie en het afwegen van ESG-factoren en klimaatrisico's in beleggingsbeslissingen. Vervolgens evalueert het pensioenfonds de voortgang op het gebied van ESG-integratie. Jaarlijks rapporteert het pensioenfonds extern over de ESG-integratie via het jaarverslag en de website.

Voorbeeld ESG-integratie: CO₂-reductie

Klimaat is een van de thema's waar wij ons op richten. We willen risico's beperken op dit thema door de CO₂-uitstoot van de beleggingen te verminderen.

Om inzicht te krijgen in de klimaatimpact van de ondernemingen waarin het pensioenfonds investeert en te zien waar verbeteringen liggen, meten we de CO₂-intensiteit van de aandelenportefeuille. De CO₂-intensiteit van een onderneming wordt gedefinieerd als het aantal ton CO₂-uitstoot gedeeld door de EVIC (=enterprise value including cash) van de onderneming. We hebben de ambitie om de CO₂-intensiteit te reduceren met een initiële 30%-reductie ten opzichte van de benchmark van eind 2021, gevolgd door een jaarlijkse reductie van 7%.

Eind 2030 moet de CO₂-intensiteit met 50% zijn afgenomen en eind 2050 met 100%. Over de CO₂-intensiteit van de portefeuille en de ontwikkelingen daarvan zullen we jaarlijks verantwoording afleggen in het jaarverslag en op de website.

Uitsluiten

Introductie

Er zijn uiteenlopende redenen zijn voor ons pensioenfonds om op voorhand niet te willen beleggen in bepaalde ondernemingen of landen. Wij beleggen niet in ondernemingen die ongewenst gedrag vertonen of ondernemingen die controversiële producten produceren. Wanneer een onderneming betrokken is bij een controversieel product, veelal een kernactiviteit van de onderneming, is het toepassen van een engagementbeleid niet reëel. Het is immers lastig de onderneming over te halen een ander product te produceren. Daarnaast kunnen ondernemingen die op structurele wijze met hun gedrag internationale normen over mensenrechten, milieu, arbeidsnormen of corruptie schenden en bij achterblijvende engagementresultaten worden uitgesloten van het beleggingsuniversum.

Implementatie

Ons uitsluitingsbeleid bestaat uit de volgende zes onderdelen:

Controversiële wapens

We beleggen niet in ondernemingen die direct, of door een eigendom van meer dan 50% van een dochteronderneming, betrokken zijn bij de productie, het gebruik en/of het overdragen van controversiële wapens.

Wij vinden wapens controversieel als deze wapens onevenredig veel leed en slachtoffers veroorzaken en geen onderscheid maken tussen burgerdoelen en militaire doelen. Controversiële wapens veroorzaken ook na afloop van het conflict veel slachtoffers en ontwrichten de economie en maatschappij. Het gaat hierbij om nucleaire, biologische en chemische wapens, landmijnen en clustermunities. Deze criteria voldoen aan het Nederlandse verbod om te beleggen in clustermunities en de bijbehorende eisen van de Autoriteit Financiële Markten (AFM), als ook de principes van de Ottawa en Oslo conventie. Voor de uit te sluiten bedrijven wordt geen omzetgrens gehanteerd.

Structurele schendingen van UN Global Compact UN, Guiding Principles on Business and Human Rights en de OESO-richtlijnen voor Multinationale ondernemingen

In lijn met Ahold Delhaize, een ondertekenaar van UN Global Compact, streven wij na dat onze beleggingen bovengenoemde internationale richtlijnen respecteren. Ondernemingen die deze normen structureel schenden worden uitgesloten van onze beleggingsportefeuille.

Onze fiduciair manager voert halfjaarlijks een screening uit op de betrokkenheid van ondernemingen bij controverses met één van de genoemde richtlijnen. Ondernemingen die de internationale normen schenden en geen maatregelen hebben genomen, worden direct uitgesloten nadat de schending is vastgesteld door ISS ESG (geverifieerde schending). Deze ondernemingen worden bij de eerst volgende actualisatie van de uitsluitingslijst uitgesloten nadat de schending is vastgesteld. Als door de onderneming wel maatregelen zijn genomen, wordt deze maximaal 2 jaar op de watchlist geplaatst.

Elk half jaar wordt de onderneming op de watchlist beoordeeld, waarin gekeken wordt of er voldoende voortgang wordt gemaakt.

Ondernemingen die door ISS ESG aangemerkt worden als “vermeende normschender” én in het normatief engagementprogramma onvoldoende voortgang boeken én door andere databronnen als schender van internationale normen worden aangemerkt worden ook uitgesloten.

Dit betreft de volgende ondernemingen die aan alle vier onderstaande voorwaarden voldoen:

1. Ondernemingen die als vermeende normschender zijn aangemerkt door ISS ESG.
2. Ondernemingen die niet hebben gereageerd op engagement en/of geen maatregelen hebben genomen, en
3. Ondernemingen die bij dataprovider MSCI ESG op ‘fail’ staan bij UN Global Compact.
4. Als er na twee jaar, na de start van escalatie, nog geen maatregelen zijn genomen wordt beoordeeld of de onderneming op de uitsluitingslijst geplaatst moet worden.

Hoogrisicolanden en -staatsbedrijven

Wij sluiten landen op voorhand uit van belegging, wanneer aannemelijk is dat:

- Er een schending is van het non-proliferatieverdrag;
- Machthebbers op systematische wijze de fundamentele mensenrechten van (hun) burgers op grove wijze schenden;
- Vanwege een hoge mate van corruptie waardoor toevertrouwde middelen in dergelijke landen niet ten goede komen aan duurzame ontwikkeling van de economische situatie en welvaart van de bevolking;
- Door de ernst van opgelegde economische sancties de stabiliteit van de waarde van beleggingen in dat land serieus worden bedreigd.

Een belangrijk handvat bij het uitvoeren van het landenuitsluitingsbeleid zijn de Sanctiewet 1977 en de EU en VN sanctielijsten.

We gebruiken de prestaties van landen in de Freedom in the World index, de ITUC Global Rights index en de Corruption Perception Index bij het opstellen van een landenuitsluitingslijst. In het verlengde van het landenbeleid sluiten wij ook staatsbedrijven gelieerd aan de uitgesloten landen uit, als het uitgesloten land meer dan 50% van het staatsbedrijf bezit.

Tabak

Het uitsluiten van tabaksproducenten en hun leveranciers is in lijn met de WHO richtlijn over tabak, UN Global Compact, OESO-richtlijnen voor Multinationale ondernemingen en UN PRI aanbevelingen. Ook ondersteunt dit onze ambities op het gebied van gezondheid en voedseloplossingen. Wij sluiten ondernemingen uit die meer dan 0% van hun omzet halen uit de productie/fabricage van tabaksproducten, waaronder onder andere sigaretten, kauwtabak en e-sigaretten.

Daarnaast beleggen wij niet in bedrijven die meer dan 20% van hun omzet indirect halen uit tabak via de verkoop of distributie van tabaksproducten. Bedrijven die meer dan 20% van hun omzet halen uit het leveren van producten die essentieel zijn voor de tabaksindustrie worden ook uitgesloten.

Kolen, teerzanden, schalieolie en -gas, arctische olie- en gasboringen en gas en olie

Wij beleggen niet in bedrijven die meer dan 1% van hun omzet halen uit de winning van kolen, olie uit teerzanden, schalieolie en -gas, en Arctisch olie en gas. Daarnaast hanteren wij ook een restrictief beleid ten aanzien van conventionele olie- en gaswinning. Van bedrijven die meer dan 1% van hun omzet halen uit de productie van conventionele olie- en gas verwachten wij dat ze investeren in hernieuwbare energie en een geloofwaardig transitieplan hebben. Hiervoor gebruiken wij de volgende criteria:

- de onderneming investeert een groeiend aandeel van de kapitaaluitgaven in hernieuwbare energie oplopend van tenminste 15% in 2025 tot tenminste 50% in 2030; en/of
- de onderneming heeft een transitiestrategie gericht op een maximale temperatuurstijging van 2 graden. Dit meten we aan de hand van een Implied Temperature Rise (ITR) score van MSCI en de Carbon Performance Alignment score van het Transition Pathway Initiative (TPI).
- olie- en gasproducenten waarmee een engagementtraject loopt om aan een van de bovenstaande doelstellingen te voldoen worden vooralsnog niet uitgesloten.

Wij willen de ruimte behouden voor bedrijven die de energietransitie willen en kunnen maken, en hanteert daarom deze omzetsgrens van 1%. Inkomsten uit kolenhandel en transport worden vanwege databeperkingen vooralsnog niet meegenomen in deze berekening.

Goed bestuur (good governance)

Wij beleggen niet in ondernemingen die de wettelijke vereisten van goed bestuur (good governance) schenden. Onder goed bestuur vallen vier onderwerpen: 1. Goede managementstructuren, 2. Betrekkingen met werknemers, 3. Beloning van het betrokken personeel en 4. Naleving van de belastingwetgeving. Ahold Delhaize Pensioen sluit ondernemingen uit wanneer aannemelijk is dat deze een of meer van de vereisten van goed bestuur ernstig schenden.

Proces

Voor het vaststellen van de uitsluitingen hanteert onze fiduciair manager bovenstaande kaders en zal het volgende proces volgen:

- De fiduciair manager stelt elk halfjaar de uitsluitingslijst op aan de hand van bovengenoemde criteria en maakt voor het identificeren van de uitsluitingsgronden gebruik van de onderzoeksresultaten van onafhankelijk onderzoeksbureau ISS ESG.
- De uitsluitingen worden effectief per 1 januari en 1 juli elk jaar. De uitsluitingen op basis van het landenbeleid, normschenders en goed bestuur (good governance) worden jaarlijks vastgesteld.
- De uitsluitingslijst wordt aan de externe vermogensbeheerders verstrekt door de fiduciair manager.
- Een beschrijving van het uitsluitingsbeleid en de volledige uitsluitingslijst worden opgenomen in het duurzaam beleggen jaarverslag, dat wordt opgesteld door de fiduciair manager.

Verantwoording

Om onze deelnemers goed te informeren, publiceren we jaarlijks in het jaarverslag de ontwikkelingen en de resultaten van het gevoerde uitsluitingsbeleid.

Engagement

Introductie

Wij willen actief invloed uitoefenen via engagement met ondernemingen op het gebied van duurzaam beleggen. Engagement is het in dialoog gaan met deze ondernemingen om verbeteringen door te voeren op het gebied van milieu-, maatschappij en goed bestuur (ESG-factoren). Via engagement proberen wij om het ESG-beleid en de ESG-prestaties van de ondernemingen te verbeteren.

Implementatie

Wij maken onderscheid tussen twee soorten engagement: normatief engagement en thematisch engagement.

Het doel van het normatieve engagementprogramma is structurele schendingen van internationale normen bij ondernemingen in onze beleggingsportefeuille te stoppen of te voorkomen.

Het thematische engagementprogramma is gericht op het verhogen van sociale, milieu en governance standaarden in sectoren, ketens of bij individuele ondernemingen in onze beleggingsportefeuille.

Normatief engagement

In het normatief engagementprogramma wordt de dialoog aangegaan met ondernemingen die de UN Global Compact, OESO richtlijnen voor multinationale ondernemingen en UN Guiding Principles on Business and Human Rights (dreigen te) schenden. Het onafhankelijk onderzoeksbureau ISS voert de dialoog met deze ondernemingen. Onze fiduciair manager monitort dit proces en verzorgt de terugkoppeling aan ons. Dit engagementprogramma omvat onze aandelen- en bedrijfsobligatieportefeuilles.

Uitgangspunten

Wij hanteren vier hoofdthema's om het gedrag van ondernemingen te beoordelen: mensenrechten, arbeidsnormen, milieunormen en anti-corruptie. Ons pensioenfonds kan als kapitaalverschaffer van ondernemingen een belangrijke rol spelen bij het aanspreken van ondernemingen als principes binnen deze hoofdthema's geschonden worden. Dit geldt niet alleen voor schendingen die binnen de onderneming worden vastgesteld, maar ook voor schendingen in de toeleveranciersketen. Wij kunnen er bij ondernemingen op aandringen dat:

- de schending wordt opgeheven;
- het ondernemingsbeleid wordt aangepast;
- soortgelijke schendingen zich niet meer voordoen;
- waar relevant, herstel en verhaal mogelijk wordt gemaakt.

Het aangaan van de dialoog over de schending is een belangrijk middel voor ons pensioenfonds om financiële-, reputatie-, sociale- of milieuschade te beheersen. Door het screenen van bedrijven die de internationale normen schenden, identificeren we ondernemingen die daadwerkelijk of potentiële negatieve impact hebben op de samenleving en milieu. We kijken naast de impact van het gedrag van de onderneming op de samenleving en/of milieu ook naar de ernst, schaal en onomkeerbaarheid van de schending:

- Ernst verwijst naar de heftigheid van de negatieve impact.
- Met schaal wordt het bereik van het gevolg bedoeld, bijvoorbeeld het aantal mensen dat wordt getroffen of kan worden getroffen of de omvang van de milieuschade.
- Onomkeerbaarheid verwijst naar de grenzen aan de mogelijkheden om de situatie van de getroffen personen of het milieu te herstellen, zodat deze overeenkomt met de situatie die voortvloeit uit de negatieve impact.

Wanneer een onderneming schade heeft veroorzaakt aan de samenleving of milieu, zal onze fiduciair manager de onderneming nadrukkelijk oproepen tot herstel- en verhaalmogelijkheden voor degene die schade hebben geleden. Er zijn vier hoofdthema's waarop wij onze normatieve dialoog voeren.

-
- a) **Mensenrechtenkwesties**
De 'rechten van de mens' vormen één van de vier hoofdthema's van het Global Compact en worden geadresseerd door de eerste twee principes. In de UN Guiding Principles on Business & Human Rights, staat specifiek beschreven hoe bedrijven hiermee dienen om te gaan en wat hun verantwoordelijkheden zijn.
 - b) **Arbeidsnormenkwesties**
Het respecteren van arbeidsnormen is één van de vier hoofdthema's van het Global Compact en wordt geadresseerd door de principes 3, 4, 5 en 6. Naast de Global Compact principes over arbeidsnormen zijn de internationale afspraken over minimale arbeidsnormen die zijn vastgelegd in Conventies van de Internationale Arbeidsorganisatie van de Verenigde Naties van belang: de ILO-Conventies. Deze bieden een internationaal breed geaccepteerd raamwerk om bedrijven te beoordelen. Ook de 'UN Guiding Principles on Business & Human Rights' bieden een praktisch raamwerk om te beoordelen waar de verantwoordelijkheden van bedrijven bij arbeidsrechten beginnen en eindigen.
 - c) **Milieunormenkwesties**
Het milieu is het derde hoofdthema van het Global Compact en wordt geadresseerd door de principes 7, 8 en 9. In de praktijk hebben schendingen van milieunormen in het beleggingsuniversum veelal het karakter van grond-, of watervervuiling en het bedreigen van de biodiversiteit. Ook schendingen die niet in lijn zijn met het Klimaatakkoord van Parijs vallen hieronder.
 - d) **Anticorruptiekwesties**
Anti-corruptiebeleid is het vierde hoofdthema van het Global Compact en wordt geadresseerd door principe 10. Het tiende principe stelt dat bedrijven alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping dienen te voorkomen en te bestrijden.

Het engagementproces

Het beleggingsuniversum wordt doorlopend gescreend door onze fiduciair manager in samenwerking met ISS op ondernemingen die betrokken zijn bij schendingen van internationale normen.

In ieder geval bij een vastgestelde schending starten we een dialoog met de ondernemingen in onze beleggingsportefeuille met als doel de schending zo snel mogelijk op te heffen en nieuwe schendingen in de toekomst te voorkomen. Ook bij vermoedens van een dreigende schending starten we een dialoog met de onderneming om zo verdere escalatie te voorkomen.

De onderzoeksmethodologie doorloopt vijf stappen, in wisselende volgorde:

- Bepalen of de vermeende schending betrekking heeft op het niet naleven van internationale normen en standaarden;
- Bepalen van de relatie van de onderneming met de vermeende schending;
- Beoordeling van de ernst, geloofwaardigheid en omvang van de vermeende schending. Hierbij wordt ook meegewogen of de vermeende schending incidenteel of structureel van aard is;
- Beoordeling van herstelmaatregelen;
- Bepalen of de beschuldigingen zijn geverifieerd door een gezaghebbende bron.

Het onderzoeksbureau ISS geeft op basis van de gevonden schendingen de status rood, oranje of groen. Bij een rode of oranje beoordeling wordt engagement opgestart met de onderneming. De dialoog heeft dan drie mogelijke doelen:

1. Het opheffen van de schending.
2. Het voorkomen van toekomstige schendingen.
3. Het beheersen van reputatie- en financiële schade voor onderneming en belegger.

ISS beoordeelt of de onderzochte onderneming verantwoordelijkheid neemt voor betrokkenheid, de maatregelen die het neemt om herhaling te voorkomen en de stappen om eventuele negatieve effecten te herstellen of te compenseren. Ook onderzoekt ISS de door de onderneming (aangekondigde) maatregelen en de doeltreffendheid ervan.

Wanneer een onderneming de schending niet opheft of onvoldoende voortgang boekt, kan overgegaan worden tot uitsluiting van deze onderneming. Een keer per jaar stelt de fiduciair manager een rapportage op met de voortgang van het engagement proces.

Thematisch engagement

Het thematische engagementprogramma is gericht op het verhogen van sociale, milieu en governance standaarden in sectoren, ketens of bij individuele ondernemingen die zich in onze beleggingsportefeuille bevinden. Er is dan niet direct sprake van een (mogelijke) normschending, maar er zijn wel verbeteringen mogelijk op de genoemde onderwerpen. Jaarlijks selecteren we een aantal thematische engagementprogramma's van de fiduciair manager, die passen bij ons duurzaam beleggingsbeleid en een positieve bijdrage leveren aan de ESG-thema's klimaat- en voeding.

Het engagementproces

De fiduciair manager voert dit thematische engagementprogramma voor ons uit. De thematische dialoog wordt gericht op het beheersen van risico's en het benutten van kansen op specifieke thematiek die binnen een sector of een keten speelt.

Beter beleid, transparantie en optimalisatie van bedrijfsprocessen worden rondom specifieke thema's centraal gesteld. De fiduciair manager trekt daarbij samen op met ander institutionele beleggers waar dat effectief is en past binnen de kernthema's van ons pensioenfonds. Met deze vorm van dialoog gaat de fiduciair manager voor ons het gesprek aan met specifieke ondernemingen die hun prestaties op door ons bepaalde duurzaamheidsthema's kunnen verbeteren. Voor het opstarten en voeren van een dialoog wordt het volgende proces doorlopen:

- Uitwerken en definiëren van een thema mede aan de hand van onze speerpunten;
- Vaststellen van de doelstellingen;
- Selecteren van bedrijven en vooronderzoek voor het uitvoeren van engagement;
- Voeren van gesprekken met de desbetreffende ondernemingen;
- Op basis van de reactie van de onderneming het engagement evalueren en zo nodig escaleren;
- Vastleggen van voortgang en opstellen van rapportages.

Jaarlijks ontvangen we een voortgangsrapportage, waarin voor elk thema afzonderlijk gedetailleerd wordt ingegaan op de doelstellingen, de gesprekken en de uitkomsten. De looptijd van een thema is gemiddeld drie jaar, om te zorgen dat het bedrijf kans heeft zich te verbeteren en voortgang te laten zien. Wij zullen nieuwe thema's selecteren, wanneer oude thematische engagementthema's zijn afgelopen.

Escalatiestrategie door bredere inzet van aandeelhoudersrechten en uitsluiting

Onze fiduciair manager hanteert een escalatiestrategie voor het geval dat dialogen met ondernemingen uit de engagementprogramma's onvoldoende voortgang boeken. Als eerste wordt gekeken of de dialoog geïntensiveerd kan worden met andere (hogergeplaatste) contactpersonen of door het versturen (al dan niet gezamenlijk met andere beleggers) van een urgentie-brief aan het bestuur.

Mocht dit geen effect hebben dan zullen wij onze aandeelhoudersrechten inzetten, zoals:

- Tegenstemmen op bepaalde agendapunten bij onvoldoende openheid en voortgang bij het engagement. Zo kan tegen het beloningsbeleid worden gestemd, als ESG hierin onderbelicht is of tegen benoemingen worden gestemd indien de ESG-kennis binnen het bestuur onder de maat is. De onderneming kan hierover ook actief worden geïnformeerd om ons standpunt kracht bij te zetten.
- Het stellen van vragen op de aandeelhoudersvergaderingen.
- Het plaatsen van aandeelhoudersresoluties op de agenda van de aandeelhoudersvergadering.

De inzet van deze aandeelhoudersrechten bij ondernemingen waar de dialoog stagneert wordt op per onderneming overwogen. Hierbij wordt meegewogen of escalatie opportuun en naar verwachting effectief is. Aandeelhoudersrechten worden alleen ingezet wanneer zij een duidelijke link hebben met, en bijdragen aan de thema's en prioriteiten zoals geïdentificeerd in het duurzaam beleggingsbeleid van ons pensioenfonds. Wanneer er wordt tegengestemd op één van de relevante agendapunten wordt de reden vermeld en vastgelegd. Dit is terug te vinden op onze website.

Als de onderneming internationale normen schendt en ook onderdeel is van het normatieve engagement programma dan is het uiterste middel uitsluiting van beleggingen. De onderneming kan worden uitgesloten van beleggingen wanneer de escalatiestrategie niet succesvol is gebleken en de onderneming geen stappen onderneemt om de schending op te heffen.

Dutch Engagement Network

In het kader van thematisch engagement is ons pensioenfonds sinds aangesloten bij het Dutch Engagement Network (DEN). DEN is een Nederlands engagement initiatief. Het initiatief is opgezet om de engagementactiviteiten van gelijkgestemde Nederlandse pensioenfonds te bundelen en te concentreren om zodoende op efficiënte wijze de slagkracht van hun engagement te vergroten.

Uitgangspunten

DEN richt zich op additionele specifieke thema's die passen bij de SDG's die gekozen zijn door de aangesloten pensioenfonds. Dat zijn er drie: Klimaat, Duurzame Productie en Consumptie.

Voor deze drie SDG's richt DEN zich op twee huidige thema's "water in de toeleveringsketen" en "van afval naar circulaire economie".

Water speelt een belangrijke rol in onze thema's klimaat en voeding. Dit thema streeft ernaar het gebruik van water te beperken waar mogelijk, ook gerelateerd aan gebieden die kampen met droogte.

Voor het thema 'van afval naar circulaire economie' ligt de nadruk op het verminderen van afvalstromen en het toewerken naar een circulaire economie. De huidige inrichting van onze economie leidt tot grote afvalstromen. Deze afvalstromen hebben niet alleen een grote impact op het milieu, maar ze leiden ook tot het verlies van waardevolle grondstoffen en kosten.

Proces

Voor de uitvoering heeft DEN onze fiduciair manager ingeschakeld. Als eerste stap in het proces doet de fiduciair manager voorstellen voor thema's en te selecteren ondernemingen. Deze dienen aan te sluiten bij het profiel van de deelnemende pensioenfonds. DEN hanteert geen geografische focus en richt zich daarmee op engagement op mondiaal niveau. DEN voert engagement uit bij ondernemingen die in de aandelen- en bedrijfsobligatieportefeuilles terug te vinden zijn. De deelnemende pensioenfonds kiezen welke ondernemingen in aanmerking komen voor engagement.

Hierbij wordt rekening gehouden met de volgende factoren:

- De mogelijkheid voor DEN om invloed uit te oefenen
- De mate waarin DEN kennis kan verkrijgen over een ESG issue
- De materialiteit van het onderwerp (financieel en immaterieel)
- De mate van de verwachte respons en voortgang

Per engagementtraject worden mijlpalen opgesteld en wordt de voortgang bewaakt. Ieder half jaar stelt de fiduciair manager een rapportage op met de voortgang van het engagement proces.

Collectieve engagement initiatieven

In aanvulling op bovenstaande engagementprogramma's ondersteunt Ahold Delhaize Pensioen meerdere collectieve engagement initiatieven:

Climate Action 100+

Wij zijn als supporter aangesloten bij het collectieve engagementprogramma, Climate Action 100+. Climate Action 100+ is een beleggersinitiatief om in gesprek te gaan met de grootste veroorzakers van broeikasgassen. Het initiatief moet zorgen voor minder uitstoot, betere klimaat gerelateerde financiële toelichtingen en een betere governance rond klimaatverandering. In de top 100 bedrijven zitten de grootste wereldwijde emittenten van broeikasgassen. Jaarlijks publiceert Climate Action 100+ de resultaten van het engagementbeleid op haar website. Als supporter ondersteunt ons pensioenfonds publiekelijk Climate Action 100+ en de doelstellingen ervan.

Long-term Investors in People's Health (LIPH)

Het internationale initiatief richt zich op vermogensbeheerders en beleggers die stappen willen zetten op het thema "Gezondheid". Binnen het thema "Gezondheid" wordt aandacht besteed aan toegang tot zorg, een gezond milieu (denk aan de gezondheidsimpact van luchtverontreiniging), gezonde voeding en gezonde werkomstandigheden. Doelen van het programma zijn onder meer:

- Samenwerken bij engagement op het thema gezondheid
- Kennis delen om de impact van beleggingen op gezondheid beter in kaart te brengen
- Inzicht krijgen in wat voor systemische problemen bedrijven belemmeren om stappen te zetten naar een meer gezonde samenleving en daar actie op te ondernemen

Nature Action 100

Nature Action 100 (NA-100) is een engagement initiatief over het thema biodiversiteit. De naam en ambitie van dit initiatief zijn afgeleid van het toonaangevende klimaat-engagement project 'Climate Action 100+' waar ons pensioenfonds ook aan meedoet. Doel is om engagement te voeren met de 100 ondernemingen met de grootste (negatieve) impact op biodiversiteit. De dialoog moet leiden tot meer en snellere actie om natuurverlies tegen te gaan, en te werken aan het herstel van de biodiversiteit. Ons pensioenfonds ondersteunt de uitgangspunten van Nature Action 100.

Verantwoording

Om onze deelnemers goed te informeren, publiceren wij jaarlijks op de website en in het jaarverslag de ontwikkelingen en de resultaten van het gevoerde engagementbeleid.

Stemmen

Wij zijn ervan overtuigd dat goede corporate governance bijdraagt aan de duurzame lange termijn waarde creatie van ondernemingen waarin ons pensioenfonds belegt. Wij zijn een betrokken aandeelhouder en maken daarom actief gebruik van aandeelhoudersrechten. Zo stemmen wij op aandeelhoudersvergaderingen om duurzame lange termijn waarde creatie bij ondernemingen te stimuleren, om effectief toezicht te houden op ondernemingen en om sterk en evenwichtig leiderschap te bevorderen. Daarnaast kunnen we besluiten om vragen te stellen op aandeelhoudersvergaderingen of om aandeelhoudersresoluties in te dienen, zelfstandig of in samenwerkingsverband.

Naast de focus op normen voor corporate governance en de bescherming van aandeelhouders-rechten, hechten wij belang aan hoe ondernemingen omgaan met ESG-kwesties. sociale, ethische kwesties.

Corporate Governance uitgangspunten

Ons stembeleid is gebaseerd op internationale best practices en wet- en regelgeving op het gebied van corporate governance. Hierbij houden we onder andere rekening met: Governance principes van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO); Global Corporate Governance Principles zoals opgesteld door het International Corporate Governance Network (ICGN); Principles for Responsible Investment (PRI); Nederlandse Corporate Governance Code. De Code kent naast de bepalingen voor beursgenoteerde ondernemingen een aantal principes die gelden voor aandeelhouders, waaronder in het bijzonder institutionele beleggers. Daarnaast wordt bij het uitoefenen van stemrechten voor elke afzonderlijke markt rekening gehouden met de toepasselijke nationale wet- en regelgeving, lokale marktnormen en codes op het gebied van corporate governance.

Speerpunten en de wijze waarop we stemmen

Klimaat en voeding zijn de speerpunten bij het uitoefenen van ons stemrecht. Wij maken gebruik van Institutional Shareholders Services (ISS) voor het uitoefenen van stemrechten. Dit doen we om stemmen te kunnen uitbrengen op aandeelhoudersvergaderingen. De aandeelhoudersvergaderingen vinden wereldwijd plaats en voor ons is het niet mogelijk om alle vergadering in persoon te bezoeken. Dit stemmen op afstand wordt ook wel Proxy voting genoemd.

ISS stelt stemanalyses en stemadviezen per aandeelhoudersvergadering op volgens het ons stembeleid. Dit stelt ons in staat om een weloverwogen stembeslissing te nemen over de onderwerpen, die op de agenda van de aandeelhoudersvergadering staan.

Wij stemmen op de aandeelhoudersvergaderingen van ondernemingen waarin wij beleggen. Het kan voorkomen dat er op een vergadering niet wordt gestemd doordat bijvoorbeeld onze custodian dit niet ondersteunt of door andere technische oorzaken.

Onze fiduciair manager beoordeelt het stembeleid jaarlijks. Corporate governance trends en controversiële agendapunten worden hierin meegenomen. Wij beslissen op advies van de fiduciair manager of ons stembeleid wordt aangepast.

Wij onthouden ons van stemmen op de aandeelhoudersvergadering van Ahold Delhaize om mogelijke belangenconflicten te voorkomen.

Escalatiestrategie

Wij hebben een thematisch en normatief engagementprogramma. Tussen het engagementprogramma en het uitoefenen van aandeelhoudersrechten bestaat een belangrijk verband:

- Het engagementprogramma kan informatie opleveren voor het geïnformeerd uitbrengen van de stemmen. Bijvoorbeeld door het verkrijgen van relevante informatie voor gerelateerde ESG-voorstellen of agendapunten.
- Het uitoefenen van aandeelhoudersrechten speelt een belangrijke rol in de escalatiestrategie van ons pensioenfonds. De escalatiestrategie biedt de volgende instrumenten:
- Tegen stemmen op bepaalde agendapunten bij onvoldoende openheid en voortgang bij het engagement. Zo kan tegen het beloningsbeleid worden gestemd, als ESG hierin onderbelicht is. Of kan tegen benoemingen worden gestemd als de ESG-kennis binnen het bestuur onder de maat is. De onderneming kan over de voorgenomen steminstructie worden geïnformeerd om ons standpunt kracht bij te zetten;
- Het stellen van vragen op de aandeelhoudersvergaderingen;
- Het plaatsen van aandeelhoudersresoluties op de agenda van de aandeelhoudersvergadering.

Deze instrumenten worden alleen ingezet wanneer ze een duidelijke link hebben met, en bijdragen aan de thema's en prioriteiten van ons pensioenfonds. In het geval dat wij tegen stemmen zal dit met reden omkleed terug te vinden zijn in het zogenaamde "vote disclosure systeem (VDS)", de online rapportagetool op onze website waarin wij laten zien hoe wij hebben gestemd op aandeelhoudersvergaderingen.

Stembeleid

In dit stembeleid staan de belangrijkste onderwerpen waarover kan worden gestemd op aandeelhoudersvergaderingen;

- a) Operationele agendapunten
Dit gaat over agendapunten ten aanzien van financiële rapportages, dividenduitkeringen, de (her)benoeming van accountants en de goedkeuring van accountantskosten.

Stembeleid

Wijzigingen van statuten van de onderneming

Wij stemmen tegen het wijzigingen van de statuten van de onderneming wanneer deze de rechten van aandeelhouders kunnen verminderen of beperken, zoals het geval is bij:

- drempels om voorstellen van aandeelhouders op de agenda te zetten;
- eisen ten aanzien van een verhoogde meerderheid om voorstellen goed te keuren, en;
- een hogere drempel om over belangrijke fusies en overnames te laten stemmen.

Accountants

Om onafhankelijkheid van de accountant te waarborgen wordt er een maximum termijn duur van 10 jaar gehanteerd. Dit komt overeen met de Europese wetgeving. Wanneer de termijn langer dan 10 jaar duurt zal er tegen herbenoeming van de accountant worden gestemd.

De routinematige inzet van dezelfde accountant voor diensten die niet direct gerelateerd zijn aan het opstellen van de jaarrekening (bijvoorbeeld belastingen, advisering) en die hoger zijn dan de jaarlijkse auditkosten, roepen twijfels op over de vraag of de onafhankelijkheid van de accountant voldoende is gewaarborgd. Daarom stemmen wij tegen de vergoeding van de accountant wanneer:

- de kosten voor andere diensten dan het controleren van de jaarrekening gedurende twee opeenvolgende jaren aanzienlijk hoger zijn, zonder dat er een goede verklaring voor is;
- de naam van de voorgestelde accountant niet bekend is gemaakt;
- er ernstige twijfels zijn over de effectiviteit van de accountant;
- er reden is om aan te nemen dat de accountant een oordeel heeft gegeven dat onjuist is en geen goede indicatie is van de financiële positie van de onderneming;
- de lead audit partner(s) heeft/hebben eerder de onderneming gediend in een leidinggevende positie of kan/kunnen op andere wijze worden beschouwd als gelieerd aan de onderneming;
- er zonder opgaaf van reden wordt gewisseld van accountant.

Uitkering van dividend

Wij stemmen tegen de uitkering van dividend wanneer:

- het dividend excessief is in het licht van de financiële positie van de onderneming;
- als de dividenduitkering consistent lager is dan 30 procent van de winst zonder dat hiervoor een acceptabele verklaring is.

Financiële verslaggeving

Wij stemmen voor de goedkeuring van de financiële verslaggeving van een onderneming wanneer deze tijdig is gepubliceerd en wordt vergezeld door een goedkeurende accountantsverklaring. Wij stemmen tegen indien:

- er zorgen zijn over de gepresenteerde rekeningen of de toegepaste controle procedures;
- de onderneming niet reageert op vragen van aandeelhouders over specifieke punten die openbaar moeten worden gemaakt.

Niet-financiële verslaggeving

In de regel stemmen wij voor de goedkeuring van verplichte niet-financiële informatieverklaringen en/of rapporten, tenzij de onafhankelijke accountant materiële bedenkingen heeft geuit over de gepresenteerde informatie.

b) Kapitaalstructuur

Dit gaat over de agendapunten ten aanzien van de uitgifte van extra aandelenkapitaal en de vermindering van aandelenkapitaal.

Stembeleid

Aandelenkapitaal – verhogen maatschappelijk kapitaal

Wij beoordelen voorstellen tot verhoging van het maatschappelijk kapitaal. Als deze voorstellen geen machtiging inhouden om aandelen uit te geven buiten de (vooraf) goedgekeurde limiet zal in de regel voor worden gestemd.

Aandelenuitgifte

Wij beoordelen de aandelenuitgifte rekening houdend met een mogelijk effect van 'verwatering'.

Inkoop van eigen aandelen

Wij stemmen over het algemeen voor verzoeken van ondernemingen om maximaal 10% van uitgegeven aandelen in te kopen. Redenen om tegen te stemmen kunnen liggen in lokale marktregelgeving of bij de inkoop van eigen aandelen om een mogelijke overname te voorkomen.

Loyaliteitsdividend

Wij stemmen tegen iedere voorgestelde aandelenuitgifte waaraan extra loyaliteitsdividend is gekoppeld, omdat deze de gelijkwaardigheid tussen verschillende groepen aandeelhouders kan aantasten en het dividendrendement negatief kan beïnvloeden.

Een stem per aandeel

Naleving van het 'one share, one vote'-principe is leidend wanneer we stemmen over aandelenklassen met speciale stemrechten. Daarom stemmen wij tegen alle voorstellen die de invloed van minderheidsaandeelhouders kan beperken.

c) Bestuur van de onderneming

Dit gaat over agendapunten over de benoeming van bestuurders en de samenstelling van bestuurscommissies. De bestuurslaag (zowel one-tier als two-tier structuren) moeten in alle jurisdicties zijn samengesteld uit een meerderheid van onafhankelijke bestuurders. Ook moet een goede mate van diversiteit binnen het bestuur bestaan op basis van opleiding, ervaring, leeftijd, nationaliteit en geslacht. De bestuurscommissies (audit, remuneratie en nominatie) zijn instrumenteel voor een goed geïnformeerd bestuur en een effectief toezicht op de onderneming.

Stembeleid

Onafhankelijkheid

Wij stemmen tegen de benoeming van een niet-onafhankelijk, niet-uitvoerend bestuurslid, als de bestuurscommissie of het bestuur zelf niet in meerderheid onafhankelijk is.

Combinatie rol CEO en voorzitter

Het combineren van deze twee belangrijke rollen binnen een organisatie verdient niet de voorkeur, omdat de onderneming dan mogelijk niet in staat is een evenwicht tussen macht en gezag binnen het bestuur te waarborgen en om te voorkomen dat een concentratie van macht bij één persoon komt te liggen. Het heeft onze voorkeur dat de functies van voorzitter en CEO niet moeten worden gecombineerd, maar er kunnen omstandigheden zijn die de risico's die hiermee gepaard gaan verminderen, zoals:

- een leidende onafhankelijke bestuurder (lead independent director) wordt benoemd;
- dat er voldoende andere onafhankelijke bestuursleden zijn, en;
- dat er aanvullend toezicht is, zodat besluitvorming op bestuursniveau evenwichtig en onafhankelijk plaatsvindt.

Bestuurstermijn

Wij stemmen tegen de herbenoeming van bestuursleden die langer hebben gediend dan de wettelijke benoemingsstermijn toestaat, waarbij we rekening houden met lokale wet- en regelgeving en/of corporate governance code. We wijken hiervan af als het absoluut noodzakelijk is om een het huidige goed functionerend bestuur te behouden dat anders niet goed in evenwicht zou zijn. Wel moet het op het moment van de benoeming duidelijk zijn dat dit een tijdelijke benoeming is totdat er een opvolger is gevonden.

Te veel bestuurlijke functies

Bestuursleden die in een bovenmatig aantal andere besturen zitting hebben, kunnen rekenen op een tegenstem, omdat dit ten koste kan gaan van hun bestuurlijke verplichtingen en hun beschikbaarheid om toezicht op de onderneming te houden. De best practices en wettelijke eisen ten aanzien van het maximum aantal bestuurlijke functies zijn vaak vastgelegd in lokale wetten of corporate governance codes. De onderneming en de bestuurders moeten daarom transparant zijn over het aantal bestuursfuncties en deze gegevens openbaar maken. Daarnaast moet de benoeming van afzonderlijke bestuursleden mogelijk zijn, in plaats van de benoeming van meerdere bestuursleden in één agendapunt.

Aanwezigheidspercentages

In het jaarverslag moet het volgende vermeld staan:

- hoe vaak afzonderlijke bestuursleden aanwezig waren;
- een overtuigende verklaring wanneer een bestuurslid bij minder dan 75% van de bestuurs- en commissievergaderingen aanwezig was.

Met name wanneer een bestuurslid zitting heeft in een groot aantal externe besturen, vormen de aanwezigheidspercentages een duidelijke indicatie van de beschikbaarheid voor bestuurlijke verplichtingen.

Reactie van het bestuur op aandeelhoudersvoorstellen

Wij stemmen tegen de verantwoordelijke bestuurs- of commissieleden wanneer het bestuur geen actie heeft ondernomen naar aanleiding van een voorstel van aandeelhouders dat in het voorgaande jaar de steun kreeg van de meerderheid van de aandeelhouders.

Diversiteit

Wij vinden een diverse samenstelling van het bestuur belangrijk is. Hierbij moet rekening worden gehouden met een reeks professionele en persoonlijke factoren. Dit omvat onder andere expertisegerieden, geslacht, etniciteit, leeftijd, nationaliteit en zakelijke achtergrond. Een goede samenstelling dient de vaardigheden en expertise te weerspiegelen die nodig zijn voor het uitvoeren van de strategie. Diversiteit wordt hierbij breed gedefinieerd. Wij stemmen tegen de herbenoeming van de voorzitter van de benoemingscommissie (of andere commissieleden, afhankelijk van de situatie) bijvoorbeeld wanneer er geen vrouwelijke bestuursleden zijn. We houden rekening met lokale wet- en regelgeving en corporate governance codes waar naast een quotum voor vrouwelijke bestuurders ook andere diversiteitsvereisten in opgenomen kunnen zijn.

ESG-factoren

Wij stemmen tegen de (her)benoeming van bestuursleden bij een gebrek aan transparantie op het gebied van duurzaamheid en een tekortkoming om ESG-risico's adequaat te beheren en/of te beperken. Op basis van ons engagementprogramma en onze escalatiestrategie kunnen wij tegen de (her)benoeming van bestuurders stemmen die in hun bedrijfsstrategie (waaronder beloningsbeleid) de materiële ESG-onderwerpen onvoldoende hebben geadresseerd.

Op het thema klimaat verwachten wij van de ondernemingen in het engagementprogramma en de ondernemingen in de Climate Action 100+ focusgroep dat de bedrijfsstrategie is gericht op de doelstelling om de opwarming van de aarde te beperken tot 1,5 graden Celsius, zoals uiteengezet in het Klimaatakkoord van Parijs en/of een plan hebben opgesteld om in 2050 een netto-uitstoot van nul te bereiken.

Op het thema biodiversiteit verwachten wij van de ondernemingen in de Nature Action 100 Focusgroep dat zij zich committeren om belangrijke oorzaken van natuurverlies te vermijden en dat ze zich inzetten om ecosystemen te herstellen en daarbij de hele waardeketen betrekken. Daarbij kijken we ook expliciet of de onderneming zich inzet om belangrijke oorzaken van natuurverlies te vermijden in de hele waardeketen en om ecosystemen te herstellen.

Verlenen van décharge

Een stem tegen op het verlenen van decharge vindt plaats wanneer betrouwbare informatie en zwaarwegende feiten aantonen dat het bestuur zijn verplichtingen niet nakomt. Of wanneer bestuursleden ESG-risico's niet of onvoldoende beheren.

d) Beloning

Dit beschrijft de minimale eisen aan de beloning van bestuursleden of van andere bij naam genoemde medewerkers. Aandeelhouders hebben in de meeste jurisdicties een adviserende of bindende stem over het beloningsverslag en (de uitvoering van) het beloningsbeleid.

Bij het stemmen op agendapunten met betrekking tot beloningen staan transparantie rondom de prestatiecriteria en de realisatie van de gestelde doelen centraal. Financiële en niet-financiële criteria, met inbegrip van ESG-criteria, zijn relevant zolang zij een effectieve prestatie belonen die in overeenstemming is met het doel, de strategie en de doelstellingen die de onderneming heeft vastgesteld. De beloning van bestuurders moet een aantoonbare relatie hebben met de prestaties van de onderneming, waarbij de nadruk ligt op het creëren van lange termijn (aandeelhouders)waarde.

Stembeleid

Minimumeisen

Wij hanteren een aantal minimumeisen voor de beloning van bestuurders dat in relatie staat tot de prestaties van de onderneming. Ondernemingen moeten een onafhankelijke en effectieve beloningscommissie hebben die uitkeringen bij slechte prestaties voorkomt. Wij zullen, zonder lokale normen in de afweging mee te nemen, stemmen tegen een beloningsverslag en/of beloningsbeleid met:

- uitkeringen van variabele beloningen bij slechte prestaties van de onderneming;
- variabele beloningsregeling zonder openbaargemaakte prestatiecriteria;
- lange termijn variabele beloningsregeling met een prestatietermijn korter dan 3 jaar;
- bonussen zonder maximum percentage van het basissalaris;

- beloningen waarbij een hoge mate van vrijheid is bij de toekenning door de remuneratiecommissie of het bestuur;
- eenmalige discretionaire betalingen aan bestuurders zonder een duidelijke motivering en/of zonder prestatiecriteria, bijvoorbeeld tekengeld of retentieprijzen;
- voorstellen voor het bekrachtigen van 'golden parachutes' (ontslagvergoedingen), met name wanneer er sprake is van een excessieve geldelijke ontslagvergoeding, en;
- een verhoging van het basissalaris hoger dan het inflatiepercentage, zonder overtuigende motivering.
Wanneer er sprake is van ernstige en bewezen controverses, dient de variabele beloning voor dat jaar te worden beperkt om te laten zien dat het de situatie in ogenschouw neemt. Wanneer dat niet het geval is, zal tegen het voorstel worden gestemd.

ESG prestatiecriteria

ESG-prestatievoorwaarden moeten materieel zijn voor de onderneming en kwantificeerbaar. Wij verwachten van iedere onderneming dat zij minimaal één ESG prestatiedoelstelling in hun beloningsbeleid hebben opgenomen. Als dit niet het geval is, stemmen wij tegen het beloningsbeleid en/of beloningsverslag.

Daarnaast verwachten wij van de grootste bijdragers aan de CO2 uitstoot in de energie, chemie, metaal en mijnbouw, gas, bouwmaterialen en cement sector en de ondernemingen in de Climate Action 100+ focusgroep een transitieplan dat onderdeel is van de strategie en gekoppeld is aan het beloningsbeleid. Als dit niet het geval is stemmen wij tegen het beloningsbeleid.

Van farmaceutisch- of zorg gerelateerde ondernemingen in de “Access to Medicine Index” verwachten wij dat toegang tot zorg waaronder medicijnen, vaccins en diagnostiek een plek heeft in de bedrijfsstrategie en door wordt vertaald naar vooraf gestelde doelstellingen in het beloningsbeleid. Als dit niet het geval is stemmen wij tegen het beloningsbeleid.

Van ondernemingen in de “Access to Nutrition Index” waarvoor het onderwerp gezonde voeding materieel is, verwachten wij dat ‘gezonde voeding’ een plek heeft in de bedrijfsstrategie en dat dit wordt door vertaald naar doelstellingen in het beloningsbeleid. Als dit niet het geval is zal er tegen het beloningsbeleid/-verslag worden gestemd.

Vertrekvergoedingen bestuurders

In het geval van een overname van de onderneming of bij voortijdige beëindiging van de bestuurstermijn wordt er tegen vergoedingen gestemd die meer dan éénmaal het basissalaris bedragen of die hoger zijn dan in de lokale markt gangbaar is.

Verhouding tussen variabel en vast inkomen

Wanneer een onderneming onder de Europese Capital Requirements Directive IV richtlijn valt, hebben de aandeelhouders een bindende stem bij het goedkeuren van de maximale verhouding tussen de variabele en vaste beloning.

Wij stemmen voor voorstellen met een variabele beloning tot een maximum van 100% van de vaste beloning, en stemmen tegen bij voorstellen boven de 100%.

Aandelen uitvoerende bestuurders

Om de beloning van uitvoerende bestuurders en de prestaties van de onderneming in lijn te brengen met de belangen van zowel bestuurders als aandeelhouders, worden uitvoerende bestuurders aangemoedigd om aandelen te kopen tot een vooraf vastgesteld meervoud van het vaste salaris. Leningen van de onderneming aan bestuurders voor het kopen van aandelen worden niet goedgekeurd.

Beloning in aandelen van niet-uitvoerende bestuurders

Hoewel het in sommige jurisdicties veel voorkomt stemmen wij tegen beloningsvoorstellen die aandelen(opties) toekennen aan niet-uitvoerende bestuurders, omdat deze vorm van beloning de onafhankelijkheid van deze bestuurders kan aantasten en (lange termijn) beslissingen kan beïnvloeden.

e) Overige agendapunten

Dit richt zich op alle andere agendapunten waarop gestemd kan worden.

Stembeleid

Fusies en overnames

Wij stemmen over fusies en overnames. Alhoewel financiële en strategische overwegingen het overwicht hebben, spelen ook de bescherming van de rechten van minderheidsaandeelhouders, mogelijke belangenconflicten en het corporate governance profiel van de onderneming ook een rol.

Beschermingsconstructies

Wij stemmen over het algemeen tegen beschermingsconstructies, vooral wanneer de rechten van aandeelhouders worden aangetast of wanneer de kans op een fusie of overname sterk wordt beperkt.

Transacties met betrokken partijen

Het goedkeuren van commerciële transacties tussen de onderneming en betrokken partijen is van groot belang voor de bescherming van aandeelhouders tegen potentiële belangenconflicten.

Klimaattransitieplannen

Beursgenoteerde ondernemingen leggen steeds vaker hun klimaattransitieplannen ter advisering voor aan de aandeelhouders. Wij stemmen tegen deze plannen wanneer deze niet in lijn zijn met het Klimaatakkoord van Parijs (1,5 graad scenario).

Virtuele/hybride vergaderingen

Wij stemmen over het algemeen voor voorstellen om aandeelhoudersvergaderingen in hybride vorm te houden. Voorstellen om een volledig virtuele aandeelhoudersvergadering te houden worden case-by-case beoordeeld. Waarborging van dezelfde aandeelhoudersrechten als bij een fysieke vergadering is hierbij een belangrijk vereiste.

f) Voorstellen van aandeelhouders

Aandeelhouders krijgen in veel jurisdicties de mogelijkheid een onderwerp op de agenda voor de aandeelhoudersvergadering te zetten.

Voorstellen met betrekking tot ESG factoren

Wij besteden binnen het duurzaam beleggingsbeleid extra aandacht aan de thema's voeding en klimaat. Wij analyseren elk ESG gerelateerd aandeelhoudersvoorstel nauwkeurig. Wij zullen tegen voorstellen stemmen die te voorschrijvend of buitenproportioneel belastend zijn (o.a. te strikte deadlines), of onuitvoerbaar zijn gezien de aard van de alledaagse bedrijfsvoering van de organisatie.

Duurzaamheid als prestatie maatstaf

Wij stemmen voor voorstellen die duurzaamheid als prestatie maatstaf willen opnemen voor de beloning van bestuurders. Dit geldt vooral voor ondernemingen die extra worden blootgesteld aan controverses ten aanzien van duurzaamheid, zoals de mijnbouw- en grondstoffenindustrie. Zoals bij alle beloningsvoorstellen moeten de duurzaamheidscriteria robuust, meetbaar en transparant zijn.

Politieke donaties

Om de normen voor openbaarmaking van bedrijfsuitgaven door ondernemingen en de transparantie in het algemeen te verbeteren, zullen wij voor alle voorstellen tot openbaarmaking van politieke donaties stemmen.

Verantwoording

Om onze deelnemers goed te informeren, publiceren we elk kwartaal op de website en jaarlijks in het jaarverslag de ontwikkelingen en de resultaten van het gevoerde stembeleid.

Op onze website staat het "vote disclosure systeem (VDS)". Dit is een online rapportagetool waarin wij laten zien hoe wij hebben gestemd op aandeelhoudersvergaderingen.

Impact beleggen

Introductie

Wij willen via impactbeleggingen een positieve bijdrage leveren op de thema's voeding en klimaat. Bij impactbeleggen gaat het om investeringen in bedrijven met de nadrukkelijke intentie om naast een financieel resultaat, een meetbare maatschappelijke, sociale en/of milieu-impact te realiseren.

Implementatie

Wij willen eind 2027 5% van de beleggingsportefeuille beleggen in oplossingen op de thema's voeding en klimaat. Naast het voorkomen van negatieve impact willen we als pensioenfonds daarom investeringen doen die bijdragen aan maatschappelijke verbetering. Aan impactbeleggingen worden de volgende eisen gesteld:

- De beleggingen hebben naast een financieel rendement een expliciete maatschappelijke doelstelling. Dit wordt ook wel intentionaliteit genoemd.
- De impact van de belegging is meetbaar of er is een concrete ambitie om de output te gaan meten (bijvoorbeeld als de data nog niet beschikbaar is).
- De belegging gaat niet ten koste van het verwachte gemiddelde risico/rendementsprofiel voor de lange termijn. Een beperkte korte termijn tracking error of rendementsafwijking is acceptabel.
- De beleggingen hebben relevantie voor de door het pensioenfonds gekozen thema klimaat- en voeding.

Verantwoording

Om onze deelnemers goed te informeren, publiceren we elk jaarlijks op de website en in het jaarverslag de ontwikkelingen en de resultaten van het gevoerde beleid voor impactbeleggen.

Toetsing van de vermogensbeheerders

Ons pensioenfonds belegt voornamelijk in mandaten belegd en kan het voor elk van deze mandaten zijn eigen duurzaam beleggingsbeleid inzetten. Hierdoor zijn uitsluitingen, engagementprioriteiten en duurzaamheidsdoelstellingen consistent verankerd in de portefeuilleconstructie en het dagelijkse beheer.

De fiduciair manager integreert ons duurzaam beleggingsbeleid vooraf (via selectie en contractering) en achteraf (via monitoring en escalatie) met heldere prestatieafspraken, transparante rapportages en concrete mitigerende opties. Zo borgen de fiduciair manager dat het stewardshipbeleid van geselecteerde vermogensbeheerders niet botst met de doelen van ons pensioenfonds, maar deze zichtbaar ondersteunt.

Integratie in managerselectie

De stappen zijn:

Kaderstelling en eisen vooraf

- Voorafgaand aan elke selectie vertaalt de fiduciair manager de beleidsdoelstellingen van ons pensioenfonds naar mandaatkaders

Investment Due Diligence (IDD) en scorekaarten

- In de IDD-selectie toetst de fiduciair manager vermogensbeheerders op zes pijlers, waaronder ESG-integratie, engagementpraktijk en stembeleid. Dit wordt vastgelegd in het IDD-selectierapport.
- Voor impactmandaten combineert de fiduciair manager Investment DD met Impact DD.

Beleidstoets op stemmen & engagement

- De fiduciair manager beoordeelt het stembeleid en het engagementtraamwerk van de vermogensbeheerder, zoals ambitie, reikwijdte, rapportagekwaliteit en aansluiting op het beleid van ons pensioenfonds. Waar nodig legt de fiduciair manager aanvullende eisen vast in de vermogensbeheerovereenkomst en/of de beleggingsrichtlijnen.

Datakwaliteit & leveranciers

- De fiduciair manager beoordeelt dataleveranciers (ISS ESG, MSCI) periodiek op organisatie, onderzoek, continuïteit en datakwaliteit. Deze data voeden selectie en latere monitoring op engagement & stemmen.

Integratie in monitoring

De stappen zijn:

Kwartaalmonitoring met 'verkeerslicht'

- Na aanstelling monitort de fiduciair manager ieder kwartaal op performance, risico, compliance, governance en ESG. Bevindingen worden vertaald naar een verkeerslichtbeoordeling; bij afwijkingen volgen verbeterplannen of (de)selectievoorstellen.

Jaarevaluaties en ODD

- Jaarlijks voert de fiduciair manager een jaarevaluatie uit en periodiek Operational Due Diligence (ODD) om te verifiëren dat processen, systemen en rapportages van de vermogensbeheerder robuust zijn. Twijfels aan informatie leiden tot doorvragen, aanvullende documentcontroles of onsite due diligence volgens een vast escalatieproces.

Stemmen en transparantie

- Onze fiduciair manager stemt via het ISS platform volgens ons stembeleid; de rapportage bevat aantallen vergaderingen, agendapunten en motivering van tegenstemmen. Dit borgt transparantie.
- Als we beleggen in beleggingsfondsen, dan toetst de fiduciair manager het stemgedrag van de beleggingsfondsen aan onze doelen.

Harmonisatie & service schedules

- De Service Schedules van onze fiduciair manager beschrijven prestatieafspraken: IDD monitoring, kwartaalverslagen (met ESG indicatoren), jaarevaluaties en notities bij verkeerslichtveranderingen/deselectie. Dit zorgt voor een gestandaardiseerd en controleerbaar proces.

Overige elementen

Class actions

Wij onderschrijven dat engagement in combinatie met class action een positieve bijdrage kan leveren aan de governance (en daarmee aandeelhouderswaarde) van bedrijven. Los daarvan is compensatie van financiële schade (als gevolg van wanbestuur) in het belang van de deelnemers van ons pensioenfonds. Wij sluiten aan bij lopende class actions, wanneer we financiële schade hebben geleden als gevolg van wanbestuur en duidelijke aanwijzingen bestaan voor wanbestuur. Zelf zal ons pensioenfonds geen juridische procedures tegen bedrijven starten, maar zal zich wel aansluiten bij collectieve juridische initiatieven.

Fiscaal beleid

Belastingheffingen vormen een belangrijke inkomstenbron voor overheden en zijn daarmee onmisbaar voor de stabiliteit en sociaal economische cohesie van de samenleving. Belastingen (directe- en indirecte belastingen) vormen daarentegen ook kosten voor het pensioenfonds die leiden tot een lagere opbrengst voor onze deelnemers. Wij bewaken het evenwicht tussen enerzijds zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid en anderzijds het realiseren van een zo hoog mogelijke opbrengst na belastingen. Hierbij worden fiscale risico's geminimaliseerd en de belastingdruk verlaagd waarbij gebruik gemaakt wordt van de fiscale mogelijkheden binnen bestaande wet- en regelgeving. Om dit te realiseren hanteren we de volgende fiscale principes die zijn vastgelegd in ons fiscaal beleid:

- **Fiscaal compliant:**
 - o Wij willen handelen naar de letter én de geest van de (internationale) fiscale wet- en regelgeving.
 - o Wij willen fiscaal compliant zijn. Dit houdt in het tijdig, juist, en volledig indienen van aangiften en afdragen van belastingen in alle voor het pensioenfonds aan de orde zijnde landen.
- **Fiscale pensioenfondsstatus**
 - o Wij willen geen enkel risico lopen ten aanzien van zijn fiscale positie zoals bijvoorbeeld de vrijgestelde status voor de vennootschapsbelasting en de fiscale behandeling van de pensioenuitkeringen voor haar deelnemers.
 - o Ten aanzien van onze wereldwijde beleggingen streven wij naar een gelijke behandeling als vergelijkbare lokale pensioenfondsen.
 - o Daarnaast willen we niet slechter af zijn indien indirect in een belegging wordt geïnvesteerd ten opzichte van een directe investering. Fiscale gevolgen worden dan ook meegenomen in de besluitvorming rondom de inrichting van de beleggingsportefeuille.

-
- **Transparante relatie met alle stakeholders**
 - o Wij streven naar een coöperatieve en transparante relatie met alle stakeholders.
 - **Fiscale planning**
 - o Wij streven vanuit zijn strategische doelstellingen naar een zo hoog mogelijk rendement door effectief gebruik te maken van de fiscale mogelijkheden, mits passend binnen zowel de letter als de geest van (internationale) wet- en regelgeving.
 - o Wij willen niet actief bijdragen aan (het mogelijk maken van) agressieve tax planning en daar ook geen gebruik van maken.
 - **Fiscale risicobeheersing**
 - o Wij hebben een gedegen 'fiscaal risicomanagement' dat past bij de omvang, complexiteit en kostenstructuur van het pensioenfonds.
 - o Wijzigingen in het fiscale beleid worden altijd afgestemd met een externe fiscale belastingadviseur waarna de daaruit voortvloeiende acties en operationele uitvoering door het pensioenfonds wordt opgepakt.

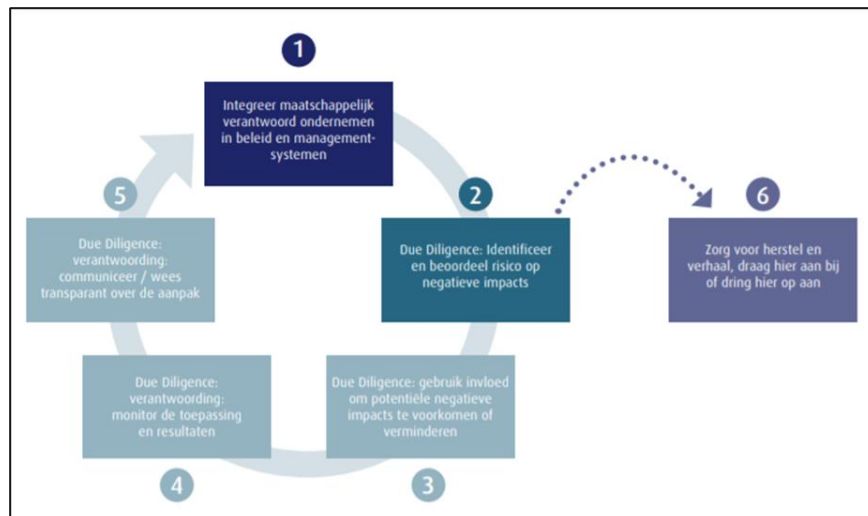
We letten er op dat de bedrijven waarin we beleggen duurzaam en verantwoord te werk gaan. We beoordelen binnen deze kaders of bedrijven fiscaal verantwoord opereren. Dit doen we om (fiscale) risico's te kunnen inschatten, maar ook als onderdeel van ons duurzaamheidsbeleid. Wij zullen bedrijven waarin wij beleggen bevragen op fiscaal verantwoord handelen en nagaan of zij fiscaal beleid hebben vastgesteld. Dit komt terug in ons normatief engagementbeleid.

Wanneer bedrijven blijvend niet kunnen voldoen aan onze fiscale principes, kunnen we overgaan tot uitsluiting. Ook via stemmen oefenen we invloed uit op bedrijven en stemmen we tegen voorstellen van bedrijven die niet voldoen aan onze fiscale principes. Dit is onderdeel van ons stembeleid.

Due diligence proces

Ons pensioenfonds doorloopt periodiek een due diligence cyclus om de daadwerkelijke en mogelijke negatieve impact van de beleggingen op duurzaamheidsfactoren te identificeren, te voorkomen en te verminderen en om verantwoording af te leggen over hoe ons pensioenfonds omgaat met de geïdentificeerde risico's. Deze due diligence is erop gericht om de belangrijkste ongunstige effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren te identificeren, prioriteren en analyseren.

We hanteren wij het model en de terminologie van het Instrumentarium van het Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Pensioenfondsen, zie onderstaande figuur.

Bron: Instrumentarium Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Pensioenfondsen

Stap 1: Inbedden van ESG in relevant beleid en managementsystemen

We onderschrijven de ESG-due diligence stappen volgens het OESO-richtsnoer. Wij streven via onze beleggingen naar (maatschappelijke) lange termijn waarde creatie en identificeren en beoordelen aan de hand van een due diligence screening de daadwerkelijke en potentiële negatieve impact in de beleggingsportefeuille. Deze due diligence screening wordt uitgevoerd door onze fiduciair manager.

Stap 2: Identificeren en beoordelen van daadwerkelijke en potentiële negatieve impact in de beleggingsportefeuille en bij potentiële beleggingen

Bij het screenen van onze aandelen- en bedrijfsobligatieportefeuille, wordt de (potentiële) negatieve gevolgen op de samenleving en het milieu geïdentificeerd. Dit zijn de belangrijkste ongunstige effecten van onze beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren. Vervolgens wordt ook gekeken naar de ernst, schaal en onomkeerbaarheid van de schending. Dit houdt het volgende in:

- Ernst verwijst naar de heftigheid van de negatieve impact.
- Met Schaal wordt het bereik van het gevolg bedoeld, bijvoorbeeld het aantal mensen dat wordt getroffen of kan worden getroffen of de omvang van de milieuschade.
- Onomkeerbaarheid verwijst naar de grenzen aan de mogelijkheden om de situatie van de getroffen personen of het milieu te herstellen zodat deze overeenkomt met de situatie die voortvloeit uit de negatieve impact.

Ook wordt de mate van waarschijnlijkheid meegewogen. Het screeningsproces vindt viermaal per jaar plaats.

Thematische aandachtsgebieden voortkomend uit de due diligence

De uitkomsten van de due diligence screening worden gecategoriseerd naar thematische aandachtsgebieden en beoordeeld op de mate van betrokkenheid van de onderneming en het effect op de samenleving of het milieu. De onderneming krijgt bij de prioritering beoordeling een kwalificatie van rood, oranje of groen. Deze kwalificatie wordt vervolgens gebruikt bij de prioritering bij de thematisch aandachtsgebieden.

De thematisch aandachtsgebieden voor ons pensioenfonds zijn gerelateerd aan mensenrechten, arbeidsnormen, milieu, waaronder klimaatverandering, en anti-corruptie. Ondernemingen die zich niet houden aan deze normen worden als (potentieel) risicovol beschouwd voor de samenleving of het milieu. Deze thematische aandachtsgebieden zijn integraal onderdeel van het normenkader van ons pensioenfonds; daarvan is klimaat als apart thematisch aandachtsgebied genoemd in ons duurzaam beleggingsbeleid. Wij hebben klimaatovertuigingen vastgesteld waarin klimaat als een materieel risico voor ons pensioenfonds wordt beschouwd, hiervoor verwijzen we naar de website.

Ons pensioenfonds prioriteert de daadwerkelijke en potentiële negatieve impact aan de hand van de ernst en waarschijnlijkheid en gebruikt voor alle geïdentificeerde casussen zijn invloed om de negatieve impact te voorkomen en/of te mitigeren. Hierbij wordt geen nadere prioritering gemaakt tussen thematische aandachtsgebieden, locatie waar de daadwerkelijke of potentiële negatieve impact zich voordoet, en de omvang van onze positie in desbetreffende onderneming.

Stap 3 Negatieve impact voorkomen en/of mitigeren en stap 6 (herstel en verhaal)

Wanneer ondernemingen in onze beleggingsportefeuille (potentieel) negatieve impact veroorzaken of dreigen te veroorzaken gebruiken wij onze invloed om deze negatieve impact te voorkomen en/of te mitigeren en indien nodig om herstelmaatregelen en/of compensatie mogelijk te maken. Dit doen wij via engagement, waar nodig en mogelijk voeren we extra invloed uit door te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen.

Wanneer ondernemingen waarin wij beleggen negatieve impact hebben veroorzaakt of daaraan hebben bijgedragen, verlangen wij dat zij herstelmaatregelen uitvoeren en/of benadeelden compensatie bieden c.q. daaraan bijdragen (stap 6). In het uiterste geval kunnen wij besluiten om te desinvesteren en de onderneming uit te sluiten van onze beleggingsportefeuille.

Stap 4 Monitoring van implementatie en resultaten

De voortgang en impact van ons engagementbeleid ten aanzien van de geïdentificeerde negatieve impact wordt gemonitord via de periodieke rapportage van onze fiduciair manager.

Stap 5 Verantwoording

Jaarlijks leggen wij aan onze deelnemers en andere belanghebbenden verantwoording af via een publieke versie van ons duurzaam beleggen jaarverslag.

Overzicht van standaarden die gebruikt worden bij thematisch aandachtsgebieden

Mensenrechten

De 'rechten van de mens' vormen één van de vier hoofdthema's van het UN Global Compact en worden geadresseerd door de eerste twee principes. Deze principes staan echter niet op zichzelf en zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie onderstaande tabel). Deze richtlijnen en verdragen worden door ons meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele schendingen van mensenrechten.

In de UN Guiding Principles on Business & Human Rights (UNGPs), staat specifiek beschreven hoe bedrijven met deze richtlijnen en verdragen dienen om te gaan en wat hun verantwoordelijkheden zijn.

Thema per principe	UN Global Compact Principe	Inhoud principe	Relevante hoofdstukken OESO-richtlijnen	Relevante verdragen
Mensenrechten	Principe 1	Bedrijven dienen binnen de eigen invloedssfeer de internationaal vastgelegde mensenrechten te ondersteunen en te respecteren.	iv. Mensenrechten v. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	Universele verklaring van de rechten van de mens. De VN-verklaring over de rechten van inheemse volkeren.
	Principe 2	Bedrijven dienen ervoor te zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan schendingen van de mensenrechten.	viii. Consumentenbelangen iv. Mensenrechten	ILO conventie 169 betreffende inheemse en in stamverband levende volken in onafhankelijke landen. Tripartite ILO-verklaring inzake multinationale ondernemingen en sociaal beleid. Geneefse conventie. Haagse conventie. Universele verklaring van de Rechten van de Mens.

In de praktijk hebben mensenrechtenschendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- Beperking van het recht op zelfbeschikking
- Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht
- Het niet respecteren van rechten van inheemse volken
- Beperking van vrijheid van meningsuiting

Beperking van het recht op zelfbeschikking

Het recht op zelfbeschikking van volken is opgenomen in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en is weer uitgewerkt in twee bindende VN verdragen; 'Burgerrechten en Politieke Rechten' (BuPo) en 'Economische, Sociale en Culturele Rechten' (EcSoCu). Deze verdragen werden in 1966 aanvaard en gingen in 1976 van kracht. Het individuele recht op zelfbeschikking kan gezien worden als een element van de persoonlijke vrijheid, en daarmee als een grondslag van de mensenrechten. Hierdoor vormen kwesties waarin ondernemingen bijdragen aan een beperking van het recht op zelfbeschikking een mensenrechtenschending.

Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht

Ten aanzien van de kwestie 'Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht', is het van belang dat ondernemingen ten aanzien van degenen die gevolgen van hun activiteiten ondervinden, internationaal erkende mensenrechten respecteren. De 'UN Guiding Principles on Business & Human Rights', die zijn geïntegreerd in de OESO-richtlijnen, bieden voor bedrijven een hanteerbaar beleidskader over de toepassing van mensenrechten en de Global Compact principes. Specifiek voor de activiteiten van bedrijven die te maken hebben met oorlogen of bezettingen biedt ook de Geneefse conventie een geschikt raamwerk.

Het niet respecteren van rechten van inheemse volken

De VN aanvaardden in 2007 een 'Verklaring over de rechten van inheemse volken'. De rechten van inheemse volken zijn daarmee pas in recente jaren formeel erkend. In de 'VN-richtlijnen voor mensenrechten ten behoeve van bedrijven' wordt gewezen op de landrechten en andere rechten van inheemse volken. Enkele landen met belangrijke inheemse minderheden stemden tegen de verklaring, waaronder de VS, Canada, Nieuw Zeeland en Australië. Het belangrijkste verdrag is de ILO-conventie (no. 169) over inheemse en tribale volken in onafhankelijke landen. Voor deze toetsing is de bepaling dat ondernemingen 'de mensenrechten van personen die tot specifieke (bevolkings-)groepen horen die bijzondere aandacht vereisen' dienen te respecteren, als zij een ongunstig effect op de mensenrechten van die personen kunnen hebben.

Beperking van vrijheid van meningsuiting

Vrijheid van meningsuiting is de vrijheid van burgers om hun overtuigingen kenbaar te maken, zonder voor vervolging door de staat te hoeven vrezen. Vrijheid van meningsuiting wordt vaak beschouwd als een integraal concept in democratieën maar is soms minder evident bij andere staatsvormen. De vrijheid om zonder angst voor vervolging je mening te kunnen uiten staat expliciet vermeld in de 'Universele Verklaring van de Rechten van de Mens'.

Arbeidsnormen

Het respecteren van arbeidsnormen is één van de vier hoofdthema's van het UN Global Compact en worden geadresseerd door de principes 3, 4, 5 en 6. Deze principes zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel onderstaande tabel). Deze richtlijnen en verdragen worden meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele schendingen van arbeidsnormen.

Thema per principe	UN Global Compact Principe	Inhoud principe	Relevante hoofdstukken OESO-richtlijnen	Relevante verdragen
Arbeidsrechten	Principe 3	Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven.	v. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 87 over de vrijheid tot het oprichten van vakverenigingen en de bescherming van het vakverenigingsrecht. ILO conventie 98 betreffende Toepassing van het recht van organisatie en collectieve onderhandelingen.
	Principe 4	Bedrijven dienen alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid te elimineren.	v. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 29 over dwangarbeid. ILO conventie 105 over de afschaffing van dwangarbeid.
	Principe 5	Bedrijven dienen zich in te spannen voor de effectieve afschaffing van kinderarbeid.	v. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 138 over de minimumleeftijd voor arbeid. ILO conventie 182 over het effectief afschaffen van kinderarbeid. UN Verdrag over de rechten van het kind.
	Principe 6	Bedrijven dienen discriminatie met betrekking tot werk en beroep te bestrijden.	v. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 100 betreffende gelijke beloning. ILO conventie 111 betreffende discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep.

Naast de UN Global Compact principes over arbeidsnormen zijn de internationale afspraken over minimale arbeidsnormen die zijn vastgelegd in ILO-Conventies van de Internationale Arbeidsorganisatie van de Verenigde Naties van belang. Deze bieden een internationaal breed geaccepteerd raamwerk om bedrijven te beoordelen. Ook de 'UN Guiding Principles on Business & Human Rights' bieden een praktisch raamwerk om te beoordelen waar de verantwoordelijkheden van bedrijven bij arbeidsrechten beginnen en eindigen. In de praktijk hebben arbeidsnormenschendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- Beperking van vrijheid van vereniging en recht op collectief onderhandelen
- Gebruik van dwangarbeid in de toeleveringsketen
- Kinderarbeid in de toeleveringsketen
- Discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep

- Veiligheid van werknemers

Beperking van vrijheid van vereniging en recht op collectief onderhandelen

De vakbondsvrijheid wordt genoemd in de derde richtlijn van de UN Global Compact. De ILO-conventies 87 en 98 stellen dat vakbonden ongestoord moeten kunnen onderhandelen met werkgevers over arbeidsvoorwaarden en dat vrijheid van organisatie en daarmee het recht om lid te worden van een vakbond tot de fundamentele mensenrechten behoort. Nederland heeft beide verdragen geratificeerd.

Gebruik van dwangarbeid in de toeleveringsketen

Het vierde principe van de UN Global Compact behandelt verplichte en gedwongen arbeid. Deze worden geadresseerd in de ILO-conventies 29 en 105 en hierin wordt onder andere gesteld dat bedrijven niet mogen profiteren van dwangarbeid of slavernij.

Kinderarbeid in de toeleveringsketen

Het vijfde principe uit de UN Global Compact stelt dat bedrijven zich dienen in te spannen om kinderarbeid uit te bannen. Ook is kinderarbeid in strijd met richtlijn van de OESO-richtlijnen voor internationale ondernemingen en met de ILO-conventies ten aanzien van 'de fundamentele principes en rechten op het werk' en het 'effectief afschaffen van kinderarbeid' (ILO-verdragen 138 en 182).

Discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep

Het zesde principe van de UN Global Compact gaat over het voorkomen van discriminatie in relatie tot werk en beroep. De ILO-conventies 100 en 111 en de OESO-richtlijnen bieden een kader voor bedrijven.

Veiligheid van werknemers

Niet expliciet genoemd in de principes van de UN Global Compact rond arbeidsrechten, maar vanzelfsprekend wel gelieerd aan de principes 1 en 2 op het gebied van mensenrechten, is de veiligheid van werknemers op de werkvloer. De OESO-richtlijnen bieden bedrijven handvaten om hier invulling aan te geven.

Milieu

Het milieu is het derde hoofdthema van de UN Global Compact en wordt geadresseerd door de principes 7, 8 en 9. Deze principes zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie onderstaande tabel). Deze richtlijnen en verdragen worden meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele schendingen van milieunormen.

Thema per principe	UN Global Compact Principe	Inhoud principe	Relevante hoofdstukken OESO-richtlijnen	Relevante verdragen
Milieunormen	Principe 7	Bedrijven dienen het voorzichtigheidsbeginsel te hanteren met betrekking tot milieukwesties.	VI. Milieu	Verdrag van Bazel over de beheersing van de grensoverschrijdende overbrenging van gevaarlijke afvalstoffen en de verwijdering ervan. Verdrag van Rio de Janeiro over biodiversiteit. Rio verklaring over milieu en ontwikkeling.
	Principe 8	Bedrijven dienen initiatieven te ondernemen om grotere verantwoordelijkheid op milieugebied te bevorderen.	VI. Milieu	Kyoto Protocol. VN Raamwerk verdrag over klimaatverandering. Akkoord van Parijs.
	Principe 9	Bedrijven dienen de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.	VI. Milieu	Rio verklaring over milieu en ontwikkeling. Agenda 21.

De richtlijnen van de UN Global Compact betreffende het milieu zijn afgeleid van de 'Rio verklaring inzake milieu en ontwikkeling'. In de praktijk hebben schendingen van milieunormen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- Milieuvervuiling – grond, of watervervuiling
- Milieuvervuiling – bedreigen biodiversiteit

Milieuvervuiling – grond, of watervervuiling en bedreigen biodiversiteit

Het preventie- en voorzichtigheidsbeginsel samen met het beginsel dat de vervuiler betaalt zijn terug te vinden in de Rio Verklaring en vormen de basis van het referentiekader. Een strikter referentiekader wordt geboden door het Kyoto Protocol, het Verdrag van Bazel (gericht op gevaarlijke afvalstoffen en de verwijdering ervan) en het Biodiversiteitsverdrag van Rio de Janeiro. Deze specifieke en internationaal breed gedragen verdragen en conventies verwoorden welke verantwoordelijkheden ondernemingen hebben voor de effecten van hun activiteiten op lucht, water, bodem, klimaat, ecosystemen, biodiversiteit en gezondheid.

Klimaatverandering

De richtlijnen die we hanteren m.b.t. het klimaat betreffen het VN Raamwerk verdrag over klimaatverandering en het Akkoord van Parijs. Schendingen hiervan betreffen:

- het falen om de impact van klimaatverandering te mitigeren door activiteiten of producten van bedrijven, en ook bedrijven die boetes en rechtszaken tegen zich hebben lopen voor bijvoorbeeld het schenden van broeikasgas-standaarden.
- tegenstand tegen mitigatie van klimaatverandering, bijvoorbeeld door lobby of rechtszaken.

Anti-corruptie

Anti-corruptiebeleid is het vierde hoofdthema van de UN Global Compact en wordt geadresseerd door principe 10. Dit principe is gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie onderstaande tabel). Deze richtlijnen en verdragen worden meegenomen bij het screenen van bedrijven op het naleven van anti-corruptienormen.

Thema per principe	UN Global Compact Principe	Inhoud principe	Relevante hoofdstukken OESO-richtlijnen	Relevante verdragen
Anti-corruptie	Principe 10	Bedrijven dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.	III. Informatieverstrekking	VN conventie tegen corruptie
			VII. Bestrijding van corruptie, omkopingsverzoeken, en afpersing	VN conventie tegen internationale georganiseerde criminaliteit.
			x. Mededinging. xi. Belastingen	

Principe 10 van de UN Global Compact betreft anti-corruptie en is afgeleid van de 'VN Conventie tegen corruptie' en de 'VN Conventie tegen internationale georganiseerde criminaliteit'.

Het tiende principe uit de UN Global Compact stelt dat bedrijven alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping dienen te voorkomen en te bestrijden. In de praktijk hebben anticorruptie-schendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- Omkopingspraktijken
- Afpersingspraktijken

